

ZBIRKA FILMOV V ARHIVU SLOVENIJE

Ivan Nemanič

Le približno desetletje po prvi filmski predstavi v zgodovini filma, ki sta jo priredila v Parizu brata Lumière, je posnel ljutomerski odvetnik dr. Karel Grosman krajši filmski zapis iz tega mesta, prvi slovenski film sploh (1904—1905. leta).

V nadaljnjem razvoju slovenskega filma pomenita obe svetovni vojni pomembni ločnici. V letih pred 1914 je na Slovenskem nastal znamenit film o Ljubljani iz leta 1909 z vsemi njenimi zanimivostmi tistega časa. V obdobju med obema vojnama so filmski amaterji ustvarili več povečini dokumentarnih filmov. Nastala pa sta v tem času tudi že prva slovenska igrana filma. Zvočni film, ki se je pri nas uveljavil v letih pred drugo svetovno vojno, je napovedal razmah filmske umetnosti v Sloveniji. Ta razvoj je za nekaj let zavrla druga svetovna vojna toda ne popolnoma, kajti tudi v letih NOB so zavzeti filmski delavci s kamero v rokah sledili dogodkom revolucije. Ti dokumenti, čeprav ne v celoti, so se ohranili združeni pod naslovom »Partizanski dokumenti«.

V povojnih letih se je filmska dejavnost zelo razmahnila. Vse do tega časa so se s filmskim ustvarjanjem ukvarjali pretežno za to umetnost zavzeti posamezniki.

Vzporedno z ustvarjanjem številnih novih filmov se je porajalo vprašanje ohranitve filmskega traku. Prvo povojno slovensko filmsko podjetje »Triglav film« je posvetilo svojo pozornost poleg snemanja tudi arhiviranju filmov, a problema ni zadovoljivo rešilo. V filmskem arhivu je zbralo pretežni del pred drugo svetovno vojno posnetih slovenskih filmov, filmske zapise iz let revolucije in filme, ki so nastali v novejšem času. Arhivsko zbirko so namestili v novozgrajenem zasilnem poslopju. Računali so, da bodo pozneje zgradili poslopje, ki bo filmsko gradivo zavarovalo pred vlago, temperaturnimi nihanji in pred drugimi škodljivimi vplivi. Toda ta zamisel ni bila nikdar uresničena. Filmsko gradivo se je kopičilo v zasilnem bunkerju. V tem prostoru niso bili zagotovljeni pogoji za ustrezno varstvo filmskega traku. Filmsko gradivo zahteva določeno konstantno vlago in temperaturo. Prevelika vlaga povzroča na filmskem traku plesen, ki razjeda emulzijo in uničuje sliko ter nazadnje film dokončno propade. Temperaturna nihanja opravijo

svojo pogubno delo na drug način. Pod vplivom visokih in nizkih temperatur se filmski trak razteza in krči. Emulzija, ki teh fizikalnih sprememb ne prenese, se lomi. Najugodnejša temperatura za hrambo filmskega gradiva je v mejah 8—14°C.

Zakon o arhivih in arhivskem gradivu (Ur. l. SRS 4-24/66) je za varstvo filmov zadolžil arhivsko službo. Skrb za varstvo filmov v Sloveniji je za vso republiko prevzel Arhiv Slovenije, ki pa ima s to dejavnostjo precejšnje težave. Zlasti predstavlja pri tem velik problem pomanjkanja ustreznih prostorov.

V prvih letih izvajanja varstva filmskega gradiva je Arhiv Slovenije evidencialno filmsko gradivo, začel pa je tudi zbirati dokumentacijo o filmih. Ugotovljeno je bilo, da hrani največ slovenskih, zlasti starejših filmov Triglav film. Ti filmi so bili tudi najbolj ogroženi, številni med njimi na meji obstojnosti. Večjo filmsko zbirko je ustvaril Viba film. Po letu 1958 pa nastaja obsežna zbirka zlasti krajših filmskih zapisov pri Radio-Televiziji Ljubljana.

Po ugotovitvi stanja, v katerem se slovensko filmsko gradivo nahaja, je Arhiv Slovenije v začetku izvajanja varstva filmov posvetil največ pozornosti gradivu v skladišču Triglav filma. Filmni hranjeni v arhivu Triglav filma so bili približno do leta 1950 izdelani na izredno gorljivem in eksplozivnem ter za hrambo nevarnem nitro-traku. Arhiv Slovenije zaradi spisovnega gradiva ni smel prevzeti te vrste filmov v svoja skladišča. Odločil se je za kopiranje nitro-filmov in vsega poškodovanega gradiva. Po letu 1968 je vsako leto prekopal približno 6000 m filmskega traku. Za vsak film je bila izdelana kopija za predvajanje in trak (lavand ali dub negativ) za reprodukcijo filma.

Vzporedno je začel Arhiv Slovenije prevzemati filmsko gradivo na negorljivem traku-safety filme. Poleg kopij za predvajanje je zajel tudi vse izvorno filmsko gradivo. Sprva se je arhiv omejil na zbiranje dokumentarnega gradiva, pozneje pa je izbor razširil tako, da je zajel vse preostale zvrsti filmov. Filmska zbirka v Arhivu Slovenije je v letu 1974 narasla na 6800 enot. Skupna dolžina filmskega traku znaša približno 60.000 m. Pripominjamo, da so v dolžini vštete kopije za predvajanje. Za številne filme hrani arhiv le izvoren material, medtem kopij za te filme še nima.

V februarju 1973 je izšel v republici Sloveniji Zakon o filmu, ki ureja tudi varstvo filmskega gradiva in sicer določa, da moraju producenti slovenskih filmov brezplačno izročati Arhivu Slovenije po eno kopijo filmov posnetih po tem datumu.

Arhiv Slovenije izposoja hranjeno filmsko gradivo za javno predvajanje in za znanstveno preučevanje. Izposoja je uredil s pravilnikom o uporabi arhivskega gradiva. Poleg tega bo pa še sklenil s producenti slovenskih filmov poseben dogovor o uporabi filmskega gradiva, kar določa tudi Zakon o filmu.

Uporabnik filmov iz Arhiva Slovenije ob izposoji izpolni matični list z osebnimi podatki. Seznan se z določili o izposoji filmov iz arhiva in se obveže, da bo vrnil izposojene filme nepoškodovane. Hkrati položi kavcijo za filme, ki si jih je izposodil. Poleg tega plača izposojevalec filmov uporabnino, ki zagotavlja arhivu obnovo kopij po določenem

število predvajanj. Pri tem štejemo, da je kopija primerna za 25 predvajanj. Uporabniki za znanstvene namene imajo pri izposoji 50% popusta. Prištejemo še stroške za obrabo dub negativ. Predvidevamo, da se dub negativ amortizira pri desetih kopiranjih. Stroške za obnovo dub negativ smo razdelili na 250 projekcij (na vsakih 25 projekcij izdelava nove kopije).

Pravilnik o uporabi arhivskega gradiva določa tudi odškodnino za kopiranje filmskega gradiva. Pri tem plača uporabnik filmov različno ceno glede na redkost, starost in pomembnost filmov. V glavnem so filmi glede na imenovane kriterije razdeljeni v tri skupine: pred letom 1914, med obema svetovnima vojnama in po osvoboditvi.

Ob sprejemu filmov v arhiv dobi vsaka enota signaturo, številko. Po zaporedju prevzemov so filmi vpisani v seznam s podrobnimi podatki o vrstah trakov, številu delov in s signaturami posameznih enot, Hkrati se za posamezne filme nastavi kartoteka z naslovom in signaturo ter se uredi po strogi abecedi.

Evidenci izposoje je namenjena knjiga o izposoji, v katero se vpijujejo izposojeni filmi, njih signatura, vrsta traku, podpis uporabnika, datum vrnitve in pripombe ob pregledu vrnjenega filma. Sumaren pregled izposoje posameznih filmov je razviden iz kartoteke, ki je posebej nastavljena za kopije in posebej za izvorno gradivo (negativ, glasba, šumi itd).

V prihodnjih letih bo arhiv na področju varstva filmskega gradiva posvetil največ pozornosti ureditvi ustreznih prostorov za hranitev in obdelavo te zvrsti arhivskega gradiva. Sledila bo strokovna obdelava, nadaljnje evidentiranje in prevzemanje filmov.

Summary

THE COLLECTION OF FILMS IN THE ARCHIVES OF SLOVENIA

The first Slovene film enterprise was founded after the Liberation war.

Triglav Film was, together with other activities, taking over, for preservation, those Slovene films which have been made to that moment. Triglav Film was also preserving other newly made films. So has at the Triglav Film arisen the first Slovene film archives. But the archival stores of the Triglav film has not been corresponding to the minimal demands for the material safety of those film materials. For these reasons these materials began to decay.

The Law of the Archives and of the Archival Material of the Socialistic Republic of Slovenia (Nr. 1 SRS 4-24 (66) is defining film materials as archival material. The Archives of Slovenia has taken care for the keeping of films in Slovenia. The Archives of Slovenia in the first years of the keeping of this sort of the archival material has listed the existing film materials.

At the same time it began to copy the damaged nitro-films at the Triglav Film. It was keeping there also those films which have been made

on the safety-track. It was taking all sorts of films both documentary and feature films.

The Law on film which was edited in February 1974, strictly insisted, that the producers of the Slovene films must deliver to the Archives of Slovenia without any payment, one usable copy of all films which have been made until this date. So have come to the Archives all the new made films in the Republic of Slovenia.

The Archives of Slovenia is lending its film material for public use and studies.

Compensation for the use of films is providing for the reproduction of film material.

For all stored films the Archives is making archival evidences, the list and the catalogue of films. The using is evident from the lending-book.